

AQUEST INFORMATIU

HA ESTAT UNA

CAMALEO

Tema del mes

“Camaleó”, un engany contra l’engany

S’han fet
més
crítiques
a la falta
d’imaginació
del guionista
que al fet
d’emetre
un informatiu
de ficció

Des que Orson Welles va recrear en directe *La guerra dels mons*, de H. G. Wells, en un programa radiofònic nord-americà, l’any 1938, i va crear el pànic entre els seus oïdors, han estat bastants els que han volgut fer d’Orson Welles a les nostres terres. Un dels més sonats va ser l’emissió d’un programa de Ràdio Girona, l’any 1983, fent creure als oïdors que havia reventat la presa de Susqueda. Va haver-hi escenes de pànic i fins i tot algun accident automobilístic entre els que intentaven fugir de la zona suposadament afectada. Un altre dels afers recordats ha estat la falsa notícia emesa el febrer de 1990 per la RAI-2 en el programa informatiu de Gianni Minoli segons

la qual el referèndum de 1946 sobre monarquia o república a Itàlia havia estat trucat. El mateix Gianni Minoli havia anunciat el dia abans que demostraria com era de fàcil manipular notícies a la televisió, però tot i així milers d’espectadors van creure que la informació era certa fins que el periodista va confessar l’engany.

Aquests experiments han servit, sobretot, per demostrar que la gent no s’escolta sencers els programes de ràdio o els de televisió, sinó que els segueix a retalls, mentre fa altres coses, i que de res no serveix advertir abans de començar que es tracta d’una ficció. Molts cauen en el parany.

La novetat de “Camaleó” respecte d’al-

Miguel Ángel Martín, director i realitzador del programa Camaleó, creu que l'error va estar en no preveure que les ràdios reproduïrien la notícia sense comprovació.

tres ficcions radiofòniques o televisives anteriors a Espanya ha estat que s'ha fet amb la voluntat expressa de demostrar algunes coses. La principal l'ha formulat així l'antropòleg heterodox Manuel Delgado, guionista del programa: "¿Què li sembla si n'és de fàcil enganyar-lo? Per tant, estigui *al tanto* perquè pot ser que li estiguin *colant* una pila de troles més discretes que la nostra".

Els fets

"Camaleó" va semblar l'alarma per uns instants, a quarts de nou del vespre del divendres dia 5 d'abril, en incloure en el programa un informatiu amb la falsa notícia de l'assassinat de Gorbtxov en el transcurs d'un cop d'Estat a la URSS. Dues emissores de ràdio, la COPE i Ràdio 4, van donar com a bona la notícia, sense confirmar-la, i van tallar les seves emissions per reproduir-la.

Aquests fals informatiu es va obrir amb la caràtula habitual dels noticiaris de TVE2 i va ser presentat per Josep Abril, presentador també habitual de l'Informatiu Nit, en el plató des d'on cada dia s'emet el noticiari. Joaquim Guzmán, cap de política internacional dels serveis informatius de TVE a Catalunya, hi va intervenir amb una anàlisi de la notícia. Núria Ribó, corresponsal de TVE a Nova York, també va col·laborar en la ficció, que va incloure imatges de tancs a Moscou presentades com una prova del cop d'Estat i la connexió amb una falsa CMN per retransmetre la filmació d'arxiu d'una conferència de premsa del portaveu de la Casa Blanca a la qual es va sobreposar una traducció en català del fet sobre el qual s'informava. També es van citar com a fonts informatives les agències Reuter i Tass. En acabat, un rètol va indicar clarament: "Aquest informatiu ha estat una ficció televisiva".

Algunes pistes permetien als experts descobrir l'engany abans de l'aparició d'aquest rètol. La primera, i la més im-

portant en teoria, era el programa en el qual havia estat inclosa, dedicat precisament a demostrar, com havia anunciat uns dies abans en ser presentat a la premsa, "que la televisió no reflecteix la realitat, sinó que la genera". En els avançaments de programació s'havia advertit clarament que el programa corresponent al divendres 5 d'abril, el primer de la sèrie, inclouria un "informatiu sorpresa".

Però l'alarma generada va demostrar que poca gent llegeix a fons els avançaments de la programació i que menys gent encara s'asseu plàcidament a veure un programa des del començament al final, tractant de comprendre'n tots els significats tal com els guionistes han pretès. La televisió es mira de reüll o s'escolta mentre es fan altres coses, i només s'hi dedica atenció exclusiva quan el que emet és prou sorprenent o interessant.

Un altre fet que va fer mostrar escepticisme als experts va ser que cap altre informatiu de televisió o ràdio —excepte les dues que van caure al parany— ni cap agència de notícies a través dels seus teletips no es feien ressò d'una notícia tan important al mateix temps que l'emetia "Camaleó". Mentre es connectava suposadament amb la CMN per donar en directe les paraules de Martin Fitzwater, la veritable CNN emetia la previsió meteorològica. Però aquestes comprovacions eren només a l'abast de mitjans informatius o de posseïdors d'antenes parabòliques amb reflexos ràpids.

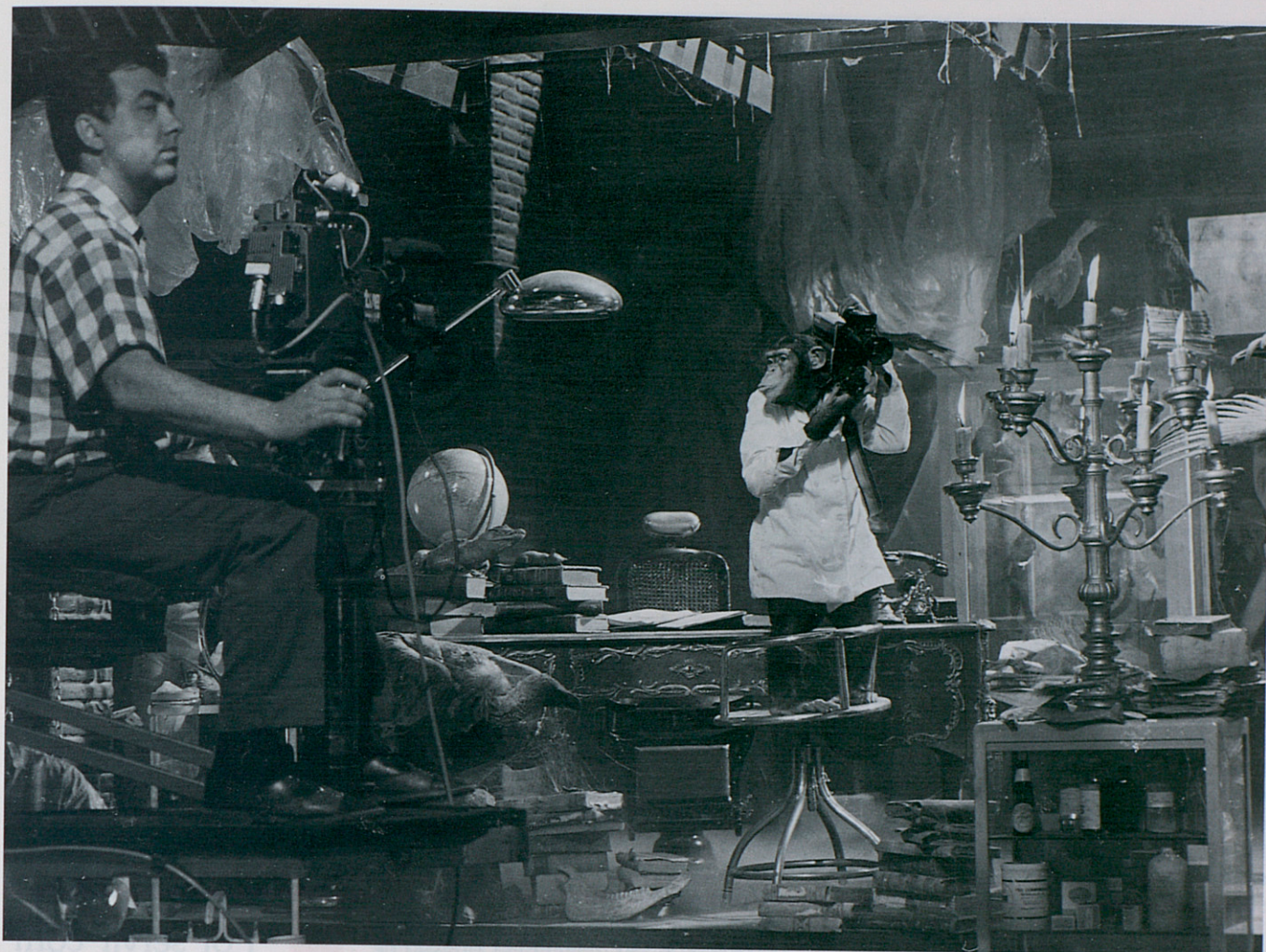
Altres pistes de menor importància van permetre als més cauts de descobrir l'engany tot seguit. El logotip de la CNN havia estat transformat en "CMN", el corresponsal a Moscou era un desconegut Vicent Arnau, i un corresponsal es va adreçar al presentador Josep Abril amb un familiar "Pitu". Tot plegat, coses que permeten dir "és clar" analitzades en fred, però que davant l'impacte de la notícia van passar desapercebudes per la majoria.

Es diu que un escorta de Narcís Serra va donar-li la notícia quan era a punt d'entrar a la presentació d'un llibre de Pasqual Maragall, i que Jordi Pujol va trucar

Manuel Delgado, guionista del programa: "¿Què li sembla si n'és de fàcil enganyar-lo? Per tant, estigui atent, perquè pot ser que li estiguin *colant* una pila de troles més discretes que la nostra"

Sergeï K. Romanovski, ambaixador de la URSS a Espanya: "No és només una broma de mal gust, sinó una estupidesa que prefereixo no comentar"

Enric Sopena: "Dono per descomptada la rectitud d'intencions dels responsables, però reconec que hi ha bromes que no han de fer-se mai"

Pilar Rahola:
 “Que un mitjà
 capaç
 de manipular
 la realitat
 s’interrogui
 al voltant
 d’aquesta
 possibilitat
 i alerti
 el col·lectiu
 sobre
 el perill d’una
 dependència
 excessiva
 envers el mitjà,
 em sembla
 d’una higiene
 mental
 i professional
 molt lloable”

al director adjunt de *La Vanguardia* per demanar una ampliació de la notícia. Les centraletes dels mitjans informatius, i per descomptat les de TVE, van quedar bloquejades.

Poc després, la direcció de TVE feia pública una nota en què demanava excuses “pel lamentable error comès” i anunciava que exigiria responsabilitats. L’endemà, pràcticament tots els mitjans informatius parlaven de l’engany, sense pronunciar-s’hi ni a favor ni en contra.

Les primeres reaccions

Les primeres reaccions no es van fer esperar. Felip Solé Sabarís, membre del consell assessor de RTVE a Catalunya per IC, va declarar el mateix dia 5 al vespre: “Em sembla gravíssim que es donin notícies que són falses”. Altres membres del consell assessor van ajornar qualsevol declaració fins a poder veure el programa en la seva integritat. Rafael Ribó va opinar que “no és lícit jugar amb aquestes temàtiques” i Enrique Lacalle, del PP, va considerar la qüestió com “una broma que ha acabat bé”.

L’endemà, el cònsol de la Unió Soviètica a Barcelona, Vladimir Txikvadze, va qualificar el programa d’“horrible i increïble”, tot afegint que aquesta mena

d’espais “no són bons per al clima de bones relacions entre els nostres pobles”. L’ambaixador a Espanya, Sergi K. Romanovski, va ser més dur: “No és només una broma de mal gust, sinó una estúpida que prefereixo no comentar”. El conseller de premsa de l’ambaixada va expressar la seva queixa a l’oficina d’informació diplomàtica del Ministeri d’Afers Exteriors espanyol.

Pel que fa als directius de TVE, i al marge de la nota oficial, Jordi Garcia Candau va opinar que l’emissió havia estat un error, i Enric Sopena va dir que lamentava l’emissió del programa. “Dono per descomptada la rectitud d’intencions dels responsables, però reconec que hi ha bromes que no han de fer-se mai. És desencertat i de mal gust fer broma a costa d’un procés històric tan important com la democratització de la URSS, especialment en aquests moments”. Francesc Freixenet, cap de relacions públiques de TVE a Catalunya, va expressar la seva sorpresa davant les reaccions, “perquè s’havia informat abans de l’ús de mentida que es faria en aquest nou programa”. Josep Abril va opinar que el programa podria servir com a “vacuna contra l’alarmisme que generen algunes informacions, tant entre els professionals com entre el públic”, tot afegint que “amb la guerra del Golf es va entrar en una espiral perillosa, en la qual

els mitjans de comunicació bombardejaven amb informacions que no es contrastaven i que després es demostraven que eren falses”.

Francisco Hernández Lois, secretari general de la UGT a RTVE-Catalunya, va agrair, per escrit, als treballadors del programa “l’interrogant que heu plantejat sense que ningú arribés al suïcidi, exceptuant els ‘suïcidis professionals’ als quals van arribar alguns quan tan lleugerament van fer-se amb l’‘exclusiva’ del cop d’Estat a la URSS”. L’executiva de la secció sindical de la UGT va manifestar el seu suport als treballadors del programa, “perquè assumeixen el risc que sempre implica el desenvolupament de nous programes, i la professionalitat i les qualitats dels treballadors han de quedar sempre per damunt de qualsevol altra valoració”.

Les destitucions

“**C**amaleó” s’havia presentat a la premsa el 2 d’abril, i en aquell acte, Enric Sopena va qualificar-lo d’“imaginatiu i sorprenent”. El dilluns 8 d’abril, Joan Ramon Mainat, director de programes de TVE a Sant Cugat, era destituït, poques hores després d’haver posat el seu càrrec a disposició del director de TVE-Catalunya. Ramon Colom, director de TVE, i Enric Sopena, director del centre de TVE a Catalunya, havien proposat el cessament a Jordi Garcia Candau, director de l’Ens públic RTVE. Josep Abril, que havia estat guardonat el 28 de gener amb el premi Ciutat de Barcelona de ràdio i televisió pel programa “La barberia”, va deixar de presentar l’“Informatiu Vespre” i va ser “suspès cautelament”. Una nota oficial va anunciar que no es tornaria a emetre, de moment, cap altre programa de “Camaleó” i que s’obriria una investigació sobre la participació en el polèmic programa d’alguns periodistes pertanyents a la plantilla dels serveis informatius de TVE.

L’endemà, alguns mitjans de comunicació tractaven positivament la feina feta pel destituït Joan Ramon Mainat, i el mateix Enric Sopena el qualificava d’“excel·lent professional”, elogiava el seu “coratge en fer-se responsable únic de Camaleó”, i expressava el seu convenciment que era “una gran pèrdua” la seva desaparició com a cap de programes. El mateix dia el director de programes de Radio Nacional de España a Catalunya, Enric Frigola, era nomenat substitut de Mainat. L’afer es donava oficialment per tancat, però el 10 d’abril el Grup Parlamentari Català (CiU) en el Congrés va sol·licitar la compareixença del director general de RTVE davant la Comissió de Control parlamentari de l’Ens públic. Josep López de Lerma, portaveu adjunt del Grup, va manifestar que consideraven “sorprenent el trasllat de tota la responsabilitat al cap de programes i al presentador, perquè el més lògic és pensar que Camaleó va ser expressament autoritzat pel més alt responsable del centre abans de ser emès”.

Opinions per a tots els gustos

Les opinions sobre l’oportunitat del programa expressades a través dels mitjans informatius no han estat ni molt menys unànimes. Salvador Cardús, sots-director d’Opinió del diari *Avui*, va ser el primer a saltar a la palestra. Dos dies després d’haver esclatat l’afer, el qualificava d’“acció subversiva, perfectament legítima en el marc d’un sistema democràtic”, i afegia: “Però posar en evidència que les conviccions més sòlides se sostenen únicament en una cosa tan incerta com la confiança –sovint cega– en els mitjans de comunicació i en l’autobombo que ells mateixos es fan, és exposat. I sobre tot és perillós per al poder –que es veu descobert– i insegur per al súbdit –que se sent desamparat–”.

Com a conseqüència de l’emissió del programa, Enric Frigola ha substituït Joan Ramon Mainat en la direcció de programes a TVE Sant Cugat. A la dreta, el sociòleg Manuel Delgado, guionista, i Josep Abril, premi Ciutat de Barcelona de periodisme televisiu, presentador del fals informatiu.

Josep Abril:
“Pot servir com a vacuna contra l’alarmisme que generen algunes informacions, tant entre els professionals com entre el públic”

J. M. Baget Herms: “Es podrien emetre informatius de ficció sempre que tinguessin una creativitat; fer-ne sobre un presumpte cop d’Estat no és gaire difícil, i no té justificació”

Llorenç Gomis:
“Els mitjans no
són ni poden
ser objectius,
per moltes
raons, però
això no
autoritza a
l'engany”

V. M. Amela:
“Ningú no
nega que
Camaleó va
ser sens dubte
sorprenent,
però
d'imaginatiu no
en va ser gaire”

El mateix diari *Avui* expressava al cap de dos dies la seva opinió oficial, força diferent de la del seu cap d'Opinió, a través d'un article sense signatura inclòs no en la pàgina dels editorials sinó en la de televisió. Després de qualificar el programa d'"assaig desafortunat", i d'afirmar que "un mitjà de comunicació no serveix per fer proves", considerava que "l'experimentació de noves propostes –siguin de la mena que siguin– pot ser bona en el laboratori, perquè tendeix a rebutjar els matisos negatius i a potenciar-ne els positius o els que més rendibilitat poden aportar al seu futur usuari, però no ho és quan un producte surt al carrer".

El mateix dia, Pilar Rahola escrivia a l'*Avui*: "Que un mitjà capaç de manipular la realitat s'interrogui al voltant d'aquesta possibilitat i alerti el col·lectiu sobre el perill d'una dependència excessiva amb el mitjà, em sembla d'una higiene mental i professional molt lloable. *Camaleó* va incentivar el pensament lliure, el qual parteix necessàriament de la pluralitat de fonts d'informació, i va demostrar el perill de control que una única font representa".

La Vanguardia va publicar opinions de Víctor Manuel Amela i de Llorenç Gomis. El primer escrivia: "Ningú no nega que *Camaleó* va ser sens dubte sorprenent, però d'imaginatiu no en va ser gaire". Gomis, en un article molt elaborat, qüestionava que experiments d'aquesta mena serveixin per demostrar res sobre la credibilitat dels mitjans, i feia una dis-

tinció entre els fets, que són inqüestionables, i la manera de presentar-los, que és més manipulable. Una imatge falsificada, encara que sigui un abús, no treu veracitat al fet al qual es refereix, si el fet és cert, venia a dir Gomis. "Els mitjans no són ni poden ser objectius, per moltes raons. Les notícies procedeixen de fonts interessades. Es dona només una selecció del que es té, i es llencen nou informacions a la paperera per una que se'n recull. Només interessa que es parli de gent coneguda. Tot això limita l'objectivitat, però res d'això no autoritza a l'engany".

L'antropòleg Manuel Delgado, guionista de "*Camaleó*", va donar la cara a través de les planes d'*El Periódico* per defensar el programa en termes molt durs. Delgado esmentava els casos d'imatges falsificades presentades per televisió sobretot durant la revolta romanesa i la guerra del Golf per justificar que s'hagués fet el mateix, i s'estranyava que no els deixessin falsificar una informació a ells, que ho feien com "un intent seriós de fer pensar l'espectador sobre els continguts de veritat del que veu a la pantalla petita".

Delgado, en un to més aviat menyspreador per als espectadors, venia a dir que, de fet, el que havia passat és que havien quedat frustrats. Referint-se a la gent del carrer, escrivia: "Més d'un tenia *mono* de notícies fortes des del Golf i ja trobava a faltar aquell pessigolleig morbós de l'enjòlit informatiu". I referint-se als pe-

Els informatius, una eina que cal utilitzar amb cura

L'interès despertat entre els professionals per l'emissió d'un fals informatiu en el programa televisiu *Camaleó* es va posar en evidència amb l'assistència multitudinària al debat que sobre aquesta qüestió va organitzar el Col·legi de Periodistes de Catalunya el 23 d'abril a la sala d'actes del Centre Internacional de Premsa.

El debat va servir per reflexionar sobre les dificultats de convivència dels informatius en un mitjà com la televisió, on el pes d'espais dramàtics, de ficció o d'altres gèneres és molt important i on poden produir-se barreges no sempre positives. També va servir per posar en evidència els conflictes que sorgeixen quan persones que no coneixen prou bé la mecànica i les possibles conseqüències del funcionament dels mitjans informatius hi intervenen per subvertir-los.

En el cas concret de *Camaleó*, no es tractava d'un programa informatiu, i tant el seu director i realitzador, Miguel Ángel Martín, com el guionista, Manuel Delgado, van reconèixer en el debat la seva procedència d'altres disciplines diferents de la periodística.

"Aquesta falta de formació periodística", va dir Delgado, "va fer que no tinguéssim en compte això que vostès en diuen deontologia periodística a l'hora de fer servir els codis propis de la seva professió".

En el debat, que va ser presentat per Josep Maria Cadena, vice-degà del Col·legi, hi van intervenir, a més de Martín i Delgado, els professors universitaris Miquel de Moragas i Marc Carrillo. Joan Ramon Mainat, que va ser convidat a participar-hi, va declinar la invitació.

En la presentació de l'acte, Josep Maria Cadena va referir-se als

límits de la informació i de la ficció, a l'existència en la nostra societat d'uns codis que parteixen de fets falsos o inexistents, però acceptats per tothom, com les llegendes, mites i creences, i al difícil equilibri entre les premses per servir la notícia i les necessàries comprovacions, sobretot si es té en compte que no és el periodista qui a vegades manipula, sinó que sovint és manipulat des de fonts d'informació externes que difícilment pot comprovar.

Després de la projecció del polèmic programa, Miguel Ángel Martín va explicar que era el primer d'una sèrie de 13 en cadascun dels quals es feia servir algun dels gèneres utilitzats a televisió i s'hi introduïa una mutació. "Potser el nostre error", va dir, "fou el de començar amb un informatiu. Si ho haguéssim fet amb un concurs o un *culebrón* no hauria passat res".

Debat en el Col·legi de Periodistes sobre el fals informatiu de *Camaleó*

Va insistir que no havien volgut enganyar, sinó demostrar que es pot mentir i aconseguir una reacció del públic perquè prenguéssim consciència del poder de manipulació del mitjà televisiu. "El nostre error de càlcul va ser el de no preveure un efecte inesperat, que és que un parell d'emissores de ràdio acceptessin la notícia falsa sense confirmar-la i la difonguessin com a certa afegint-hi alguns elements inventats".

Salvador Escamilla, des del públic, va comentar aquest error de càlcul dient que era difícilment admissible que persones que s'arrisquen a utilitzar els codis d'un informatiu desconeguin les conseqüències que pot tenir un capteniment frívol. "Si no sabeu quina potència de foc teniu, jugar amb foc és perillosíssim, i això és un abecedari que hauríeu de saber si voleu que la gent tregui conseqüències sobre els problemes de la manipulació informativa". Martín va insistir, en la seva resposta a Escamilla, que ells no pertanyien al món periodístic i que no havien fet el seu programa per als professionals, sinó adreçat a un espectador mitjà.

Sobre aquesta mateixa qüestió, Marc Carrillo, professor de dret constitucional, va fer algunes consideracions sobre el dret a la clàusula de consciència de periodistes als quals haguessin exigint la participació en un programa d'aquestes característiques, però ell mateix va reconèixer que això no era un cas aplicable a aquesta ocasió perquè, tal com es va confirmar des del públic i la taula, els periodistes que van intervenir en el fals informatiu de *Camaleó* ho havien fet voluntàriament i de bona fe, i en esclatar l'escàndol havien donat la cara per defensar el que havien fet.

El sociòleg Manuel Delgado va insistir que no havien volgut enganyar ningú i que volien fer essencialment un simulacre, però va produir-se una certa contradicció entre la seva afirmació inicial que "no hauria tingut cap objectiu advertir des de dies abans que es faria un informatiu fals" i la rotunditat amb què, cap al final del debat, va assegurar que aquest advertiment havia estat fet i publicat clarament pels diaris. També va contradir-se en criticar la falta de veracitat d'algunes informacions sobre la guerra del Golf i la seva crítica a

la sacralització del dret a una informació veraç. "El que ha passat", va concloure Delgado, "té més a veure amb la psiquiatria social que amb els mitjans de comunicació".

Miquel de Moragas, professor de la Facultat de Ciències de la Informació, va lamentar sobretot que els realitzadors del programa no haguessin previst un "més enllà", si és que realment volien estimular un debat sobre la manipulació als mitjans informatius. Va repetir en diverses ocasions que hauria estat bo tenir preparat un debat entre diversos professionals per oferir-lo en directe immediatament després del programa. "Hauria valgut la pena programar rigorosament un estudi de reaccions, cosa que no s'ha fet". Moragas, tot i reconèixer que "la reacció posterior justifica moralment el procés", va expressar la seva convicció que "cal preservar els informatius, el seu caràcter identificador propi, d'aquesta mena d'experiments".

Marc Carrillo, en fer una anàlisi jurídica de l'emissió del programa i les seves repercussions, va defensar el principi constitucional a una informació veraç i va marcar una diferència entre un programa que fes reflexionar sobre la manipulació informativa i un programa que donés una informació falsa. Va recordar el criteri aplicat a Espanya pel Tribunal Constitucional d'admetre la possibilitat d'error del periodista sempre que hagi actuat "amb la deguda diligència", és a dir, amb una explotació exhaustiva de totes les fonts i una contrastació de dades.

"Però el que avui tractem", va dir, "no té gaire a veure amb això, sinó més aviat amb la deontologia professional, i per tant és una qüestió que difícilment es pot abordar des d'un punt de vista jurídic, i més tenint en compte que

ningú ho ha portat al terreny judicial. No hi ha hagut cap mena de denúncia, ni tan sols dels que podien haver resultat més perjudicats".

Marc Carrillo va insistir que fets com aquest posen en evidència la necessitat urgent de regular la clàusula de consciència i que es creïn estatuts de redacció i un codi deontològic consensuat entre els professionals de la informació. "En la meua opinió", va concloure, "el dret a la informació veraç està per damunt dels aspectes positius que puguin tenir els assaigs".

En el debat, Manuel Delgado va insistir en els arguments expressats ja des de dies abans per mitjà de col·laboracions a la premsa i va justificar la mentida del fals informatiu amb les mentides que altres informatius no ficticis van donar durant la guerra del Golf, la revolució romanesa o en altres ocasions. Marc Carrillo va matisar aquesta justificació dient que no es poden posar en el mateix sac tots els periodistes, totes les informacions i tots els mitjans, i Josep Maria Cadena va posar en primer pla la diferència entre una notícia falsa i unes imatges falses sobre un fet real, com el famós cormorà ple de petroli o la fotografia de Cappa d'un milicià caient en un combat a la guerra civil espanyola, perquè aquestes falses imatges, en definitiva, no alteren el contingut de fons de la informació, que és una notícia real.

Ja en la recta final del debat, Julià Castelló, membre de la junta del Col·legi de Periodistes, va lamentar des del públic que un fet com aquest aixequés tanta polseguera, i que en canvi manipulacions molt més importants fossin silenciades. "Els periodistes hauríem de fustigar-nos per culpes molt més grosses que aquesta", va dir.

riodistes: "A les redaccions, a més d'un se li feia la boca aigua davant del banquet que se li prometia. Els sectors menys autocrítics de la casta periodística no ens podien perdonar que els féssim una *pirula* així. I així ens ha anat". Els crítics de ràdio i televisió dels mitjans

van expressar opinions contradictòries sobre el programa. En una enquesta recollida per *La Vanguardia*, s'hi manifestaven rotundament a favor els de l'*Avui* i *Diari de Barcelona*, mentre que els de *El Periódico*, *ABC*, *Diario 16* i *La Vanguardia* donaven respostes condiona-

J. R. Mainat:
"Va ser un error de càlcul"

des o matisades. Josep Maria Baget Herms deia que "es podrien emetre informatius de ficció sempre que tinguessin una creativitat; fer un informatiu sobre un presumpte cop d'Estat no és gaire difícil, i no té justificació". Manuel

de Luna opinava que la ficció, quan no fa servir un emissor fictici, crea confusió. El mateix venia a dir Santiago Huguet, en afirmar que "és molt diferent manipular la realitat en espais de ficció que en informatius".

El 12 d'abril, 45 periodistes de *La Vanguardia* van adreçar una carta a la Junta del Col·legi demanant-li que es pronunciés sobre el cas i destacant que consideraven "inacceptables les mesures adoptades contra J.R. Mainat i Josep Abril" i "inadmissible l'actitud del director de TVE Catalunya". La junta va contestar el 29 d'abril amb una nota pública.

El 8 d'abril, un grup de professionals de TVE a Catalunya i d'altres mitjans van signar un manifest a l'opinió pública, al qual van adherir-se una trentena de professors de la Facultat de Ciències de la Informació, en el qual defensaven "la creativitat, l'originalitat i la valentia de l'equip responsable del programa, en un panorama tristament monòton de concursos i entreteniments sense cap valor informatiu", recordaven que "havia estat autoritzat per la direcció de TVE Catalunya" i conclouien que *Camaleó* ens ha donat lliçons positives".

El 13 d'abril, *La Vanguardia* va publicar un editorial fent una crida perquè no es fes servir la polèmica suscitada "per a tractar de desqualificar, a vegades interessadament, la tasca professional de TVE a Catalunya". Feia un balanç positiu de la feina portada a terme per l'equip professional de Sant Cugat els últims anys i, com a conclusió i censura indirecta al programa, afirmava que "els arbres no ens han d'impedir de veure el bosc".

El 17 d'abril, Francesc Sales publicava, en el suplement escolar del *Diari de Barcelona*, un llarg article fent referència al fet que "la classe informativa del país ha callat molt significativament" sobre l'afet. "Segons sembla", escrivia, "aquí ha funcionat la solidaritat de cos, és a dir la consigna de no qüestionar mai la feina d'un company". I entrant ja a donar una opinió sobre el fals informatiu, escrivia:

"Potser hauríem d'analitzar quina mena de creativitat hi ha quan es diu una notícia que és falsa (...) Aquí, esmentar Orson Welles, a més d'un tòpic, és gairebé un sacrilegi. Només s'ha creat una men-

tida fora de lloc i el que s'ha demostrat és el desconeixement de l'abast que poden tenir les notícies".

El 25 d'abril, Miguel Ángel Martín i Manuel Delgado, director i guionista del programa, publicaven una col·laboració al Quadern català d'*El País* en la qual afirmaven que la seva voluntat "era solament la plasmació formal d'un supòsit teòric que enfronta les ciències humanes i, des de fa dècades, les nocions d'esdeveniment i d'estructura, aquell supòsit segons el qual la notícia, el fet, són sempre construccions, invents, usurpacions que desqualifiquen tota pretensió d'objectivitat històrica o periodística".

En el mateix Quadern, Alfredo Abián reflexionava sobre els mecanismes de manipulació externa -gabinets d'imatge, intoxicacions d'origen polític o militar- que dificulten el servei del periodista al principi constitucional de servir una informació veraç. "La seva mediació informativa no té res a veure amb missions sacralitzades, i molt menys mercenàries, tot i que no falten els qui perseveren a esdevenir manipuladors de cervells o amaguen llurs gosadies sota el paraigua corporativista i de la llibertat d'expressió-ficció. Certament que els instruments de l'informador són escassos. Però més lamentable encara és comprovar que les úniques eines que el podrien ajudar -estatuts de redacció i codis deontològics-, en la major part dels casos, continuen esperant que algú les agafi per fer-les servir".

I acabava amb una dura crítica als realitzadors de *Camaleó*: "Amb aquest fosc panorama, tractar d'emular Orson Welles amb mig segle de retard, substituint guerres interplanetàries i invasions extraterrestres per magnicidis, difícilment pot proporcionar al destinatari del missatge nous instruments per filtrar les informacions. Sobretot si els copistes -en el món de la informació ja s'ha inventat tot, però una gran part dels seus princi-

Salvador Cardús:
"És una acció subversiva, perfectament legítima en el marc d'un sistema democràtic"

Julià Castelló:
"Hauríem de fustigar-nos per culpes molt més grosses que aquesta"

Miquel de Moragas:
"Cal preservar d'experiments els informatius"

Marc Carrillo:
"El dret a una informació veraç està abans que els possibles resultats positius d'una manipulació informativa"

Josep Maria Cadena: "Una cosa són imatges falses sobre un fet real i una altra les notícies falses"

La junta del Col·legi es pronuncia sobre el programa

Davant la sol·licitud formulada per un grup de col·legiats perquè el Col·legi de Periodistes de Catalunya es pronunciï sobre l'emissió del programa "Camaleó" del passat dia 5 d'abril de 1991, la Junta de Govern va acordar en la seva reunió plenària del 25 del mateix mes la següent declaració, malgrat considerar que l'esmentat programa no entra en l'àmbit estricte de la informació i, per tant, és aliè a les matèries sobre les quals entén aquesta institució, d'acord amb els seus principis fundacionals.

1) La Junta de Govern del Col·legi de Periodistes de Catalunya respecta, defensa i encoratja la llibertat de creació com un dels valors fonamentals de la comunicació en totes les seves manifestacions, sobretot, si pretén contribuir a l'enriquiment de les noves formes d'expressió i a afavorir la creació d'una consciència social crítica sobre el mateix fenomen comunicacional en si, sense excepció de cap gènere.

En la mesura en què l'esmentat programa pugui inscriure's en aquest context, mereix ser considerat com un producte vàlid, amb independència de qualsevol

altra valoració des de la perspectiva estricta de la professió periodística.

2) En tant que òrgan col·legiat representatiu de la professió periodística, aquest Col·legi només pot valorar i defensar les informacions que són certes o veraces i que, en tot cas, responen a una realitat objectiva i/o demostrable, d'acord amb els criteris més elementals de la deontologia professional. En aquest sentit, cap manipulació, especulació i, amb més motiu, invenció informativa feta deliberadament i difosa massivament no pot ser avalada de cap manera per aquest Col·legi, amb independència de l'ànim i els objectius últims dels seus autors. El mateix cal dir de la utilització conscientment enganyosa de signes, referències, codis o persones pertanyents a l'àmbit real de la informació.

3) La realització d'un simulacre informatiu com el de l'esmentat programa pertoca al camp de la creació televisiva i no al domini específic de la informació. La responsabilitat sobre els continguts i efectes d'aquell incumbeix, per tant, a un camp professional al qual aquest Col·legi és essencialment aliè.

En tot cas, i donades les característiques de l'esmentat programa, aquesta institució reitera el seu principi d'assistència i suport a qualsevol dels seus col·legiats que pugués sentir lesionats els seus interessos o drets legítims en l'exercici de les seves funcions professionals.

4) El Col·legi de Periodistes de Catalunya sempre segueix amb el màxim interès i atenció tots els temes relacionats amb la llibertat d'informació i d'expressió, i promou tota mena d'iniciatives i, generalment, el debat permanent sobre aquestes qüestions.

En aquest sentit, i conscient de l'impacte produït per l'esmentat programa en mitjans socials i professionals, va organitzar el passat dia 23 d'abril d'enguany un debat públic en què van participar personalment el director i el guionista de "Camaleó", Miguel Àngel Martín i Manuel Delgado, com també els professors Marc Carrillo i Miquel de Moragas, els quals van expressar les seves opinions i punts de vista després de la visió íntegra del vídeo del programa per part de tots els presents.

Barcelona, 29 d'abril de 1991

Francesc Sales:
"El que s'ha
demostrat és el
desconeixement
de l'abast que
poden tenir
les notícies"

pis no s'han aplicat mai— no assumeixen un esquema pedagògic que complementi una ficció tan arriscada. La televisió, el mitjà persuasiu per excel·lència, assumeix sovint el recurs a l'impacte per guanyar audiència. Però s'ha d'anar en compte amb les bromes. Camuflar la roïnesa informativa amb cinismes autocrítics no porta a res".

El mes d'abril es va acabar, pel que fa a la polèmica informativa sobre el programa, amb la carta que Joan Ramon Mainat va enviar als periodistes especialitzats en televisió, en la qual manifestava haver comès "un error en emetre el programa, però sobretot un error de càlcul", i es referia al fet que diverses cadenes radiofòniques col·laboressin en la confusió en reproduir la falsa notícia de la mort de Gorbtxov sense contrastar-la.

El 8 de maig, la direcció de TVE Catalunya va comunicar als responsables del programa que havia quedat suprimit definitivament i que no s'emetrien els deu

capítols que ja hi havia preparats. Paral·lelament, Josep Abril, que havia estat suspès cautelarment com a presentador de l'Informatiu Nit per la seva participació en el fals informatiu, va tornar a ocupar el seu lloc sense més conseqüències. Vist amb la perspectiva d'un parell de mesos, sembla clar que l'equivocació dels creadors del programa va ser creure que una bona manera de denunciar els enganys i manipulacions informatives existents a la nostra societat era utilitzar un altre engany. Un plantejament combatiu d'aquesta mena ve a ser el mateix que robar per denunciar el robatori institucionalitzat, com feia Robin Hood, o que matar per denunciar els crims d'Estat. I tot això són coses que acostumen a derivar cap a finals força diferents dels que es perseguien.

JAUME FABRE